

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України № 68/2022 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>
2. Адміністративно-правовий статус органів публічної адміністрації військово-цивільного характеру як суб'єктів публічного управління / С. Ю. Обрусна, І. В. Іванова, Ю. В. Панімаш, К. М. Пасинчук. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 2, вип. 78. С. 90–95. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/16.pdf>
3. Буханевич О. М., Забожчук О. В. Військові адміністрації та місцеві органи влади: правові аспекти розподілу повноважень в умовах воєнного стану. *Актуальні питання юриспруденції*. 2023. Вип. 1(38). С. 110–114. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/21.pdf>
4. Хомишин І. Ю. Публічна служба в умовах війни. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 7. С. 308–312. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/58.pdf>
5. Богів Я. С. Правова регламентація здійснення повноважень місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2023. Вип. 15. С. 1–8. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/824/745>
6. Говоров В. С. Актуальні проблеми повноважень військових адміністрацій під час дії правового режиму воєнного стану. *Право та інновації*. 2024. Вип. 1(45). С. 87–95. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/1099/794>
7. Рой О. В. Військові адміністрації як суб'єкти владних повноважень. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. Вип. 1. С. 441–446. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/300015/292436>
8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250. (Із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
9. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. (Із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 87. (Із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. (Із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Про затвердження Порядку використання коштів для надання психологічної підтримки алко- та наркозалежним у 2024 році: Розпорядження Львівської обласної військової адміністрації від 26.08.2024 № 847/0/5-24ВА. URL: <https://loda.gov.ua/documents/115015> (дата звернення 15.10.2024).
13. Про затвердження Програми надання соціальної послуги з реабілітації (абілітації) мешканцям Львівської області, які безпосередньо брали (беруть) участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України: Розпорядження Львівської обласної військової адміністрації від 14.08.2024 № 779/0/5-24ВА. URL: <https://loda.gov.ua/documents/113643> (дата звернення 17.10.2024).
14. Про внесення змін до обласного бюджету на 2024 рік: Розпорядження Чернігівської обласної військової адміністрації від 04.10.2024 № 821. URL: <https://cg.gov.ua/index.php?id=11156&tp=7> (дата звернення 15.10.2024).
15. Про затвердження Програми реформування системи шкільного харчування у Львівській області на 2024–2027 роки: Розпорядження Львівської обласної військової адміністрації від 01.05.2024 № 407/0/5-24ВА. URL: <https://loda.gov.ua/documents/104517> (дата звернення 15.10.2024).

УДК 342.9

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

С. В. Нечитайло, А. Є. Краковська

Анотація. У роботі аналізуються особливості здійснення адміністративного судочинства на час дії воєнного стану. Визначено можливості, за допомогою яких дотримано право на захист прав і свобод людини і громадянина судом. Серед них виокремлено зміну територіальної підсудності судових справ або місцезнаходження судів; здійснення правосуддя в дистанційному режимі з використанням відеоконференцз'язку. У статті зазначено зустрічі, які були проведені з суддями з ФРН та Польщі, зокрема де обговорювались питання з приводу здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. Висвітлено зміни, які були внесені до національного законодавства задля вдосконалення участі в судовому засіданні в режимі відеоконференцз'язку. Зазначено окремі питання, які потребують подальшого опрацювання та врегулювання на законодавчому рівні.

Ключові слова: адміністративне судочинство, воєнний стан, захист від загроз, безпека учасників судового процесу, територіальна підсудність.

Вступ. Відповідно до ч. 5 ст. 125 Конституції України з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди [1]. Ч. 1 ст. 2 Ко-

дексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) визначає завдання адміністративного судочинства. Згідно з положеннями ч. 1 ст. 2 КАСУ завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення спорів судом у сфері публічно-правових відносин з метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, а також прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [2]. Щодо дотримання принципу своєчасності у вирішенні відповідних спорів судом сьогодні можуть виникати суперечності, оскільки 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 [3], затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX [4], було введено правовий режим воєнного стану у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Тривалі повітряні тривоги, ведення активних бойових дій на території України, перебування учасників судового процесу в лавах Збройних Сил України кидають виклик здійсненню адміністративного судочинства та інших форм судочинства з дотриманням принципу своєчасності. Тому важливим є узагальнення та конкретизація поглядів, що стосуються здійснення адміністративного судочинства на час дії воєнного стану, задля дотримання та забезпечення основоположного принципу захисту прав і свобод людини і громадянина адміністративними судами, а також права на оскарження в адміністративних судах рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Сьогодні існує чимала кількість наукових робіт, присвячених аналізу особливостей здійснення адміністративного судочинства на час дії правового режиму воєнного стану. А. Г. Соломаха у роботі «Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану» визначає необхідність подальшого удосконалення правового забезпечення з приводу здійснення правосуддя судами на час воєнного стану [5]. О. М. Козакевич та А. О. Романенко в науковій публікації «Особливості адміністративної юрисдикції в умовах правового режиму воєнного стану» здійснюють аналіз законодавчих змін, що стосуються забезпечення здійснення адміністративного судочинства зокрема [6]. А. В. Завидняк у роботі «Доступ до адміністративного правосуддя в умовах воєнного стану» акцентує на використанні електронних засобів для забезпечення можливості доступу до адміністративного правосуддя [7]. М. І. Смокович у праці «Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін» зазначає необхідність внесення змін до процесуального законодавства задля забезпечення функціонування судів на час дії воєнного стану [8]. Важливим є узагальнення та конкретизація поглядів, що стосуються здійснення адміністративного судочинства на час дії воєнного стану, задля дотримання та забезпечення основоположного принципу захисту прав і свобод людини і громадянина судом.

Основний розділ. Варто зазначити, що незважаючи на те, що згідно з ч. 2 ст. 64 Конституції України в умовах воєнного чи надзвичайного стану можуть бути встановлені окремі обмеження прав і свобод, міститься вичерпний перелік статей Конституції України, права і свободи, передбачені ним, обмеженими бути не можуть. До таких належить і ст. 55 Конституції України: права і свободи людини і громадянина захищаються судом. У ч. 2 цієї ж статті Конституції України зазначається, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Відповідне положення віднайшло закріплення й у ч. 1 ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9]: у період дії воєнного стану повноваження судів припинені бути не можуть. Ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» регулює питання з приводу здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. Зокрема, у ч. 1 ст. 26 Закону зазначено, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється виключно судами. На відповідній території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Під час дії воєнного стану скорочення або прискорення будь-яких форм судочинства (у т. ч. адміністративного судочинства) забороняється (ч. 2 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»). Важливими сьогодні є положення, що містяться в ч. 3 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»: у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються відповідними судами або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Ч. 3 ст. 26 закону у певний спосіб регулює питання вирішення спорів судами, що знаходяться на територіях, де ведуться активні бойо-

ві дії. Конкретизує відповідні положення ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [10], яка зазначає, що в разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану зокрема, може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді за рішенням Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду (далі – ВС), шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення відповідного повноваження ВРП, воно здійснюється за розпорядженням Голови ВС. Таке рішення є також підставою для передачі всіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється. Проаналізувавши розпорядження ВС та рішення ВРП, що стосуються зміни територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану, а також розпорядження ВС та рішення ВРП, що відновлюють роботу судів, територіальну підсудність яких було змінено, виявляємо, що з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України було змінено територіальну підсудність деяких судів Донецької, Житомирської, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей, Автономної Республіки Крим, м. Севастополя. Територіальна підсудність справ судів Житомирської, Київської, Миколаївської, Чернігівської, деяких судів Сумської, Харківської, Херсонської областей є відновленою [11].

Зважаючи на викладені вище положення, можна зробити висновок, що завдяки зміні територіальної підсудності судових справ суди продовжили функціонування, правосуддя здійснювалось, а отже, було дотримано та забезпечено право на захист прав і свобод людини і громадянина судом, а також право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Необхідно також зазначити, що на розширеній робочій зустрічі, що відбулася у Верховному Суді, розглядалися нагальні проблеми діяльності адміністративних судів, а також питання щодо правозастосування під час дії правового режиму воєнного стану. Було зазначено, що впродовж 2023 року до адміністративних судів на розгляд надійшло приблизно 900 тисяч справ [12]. Незважаючи на дію правового режиму воєнного стану, судова система в Україні продовжує функціонувати. Підтвердженням цьому є наведена вище кількість справ, що надійшли протягом минулого року до судів адміністративної юрисдикції. Тому можна говорити про важливість подальшої ефективної роботи адміністративних судів.

Якщо питання здійснення правосуддя на територіях, де ведуться активні бойові дії, може бути вирішене зміною територіальної підсудності судових справ або зміною місцезнаходження судів, то питання з приводу забезпечення безпеки суддів та інших учасників судових засідань в судах на своїй території України потребує вирішення. Задля забезпечення права учасників судових засідань на захист від загроз можливим є здійснення правосуддя в дистанційному режимі.

Саме з цього питання 25 липня 2022 року було проведено онлайн-зустріч суддів України, Німеччини, Польщі, організовану Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду (далі – КАС у складі ВС) та Німецьким фондом міжнародного правового співробітництва (Internationale rechtliche Zusammenarbeit). М. Смокович, очільник КАС у складі ВС, наголосив, що відсутність безпеки учасників судових засідань є однією з проблем під час здійснення правосуддя судами адміністративної юрисдикції. Н. Блажівська, суддя КАС у складі ВС, зазначила, що розгляд справ у дистанційному режимі є доволі поширеним: з 24 лютого до 11 квітня 2022 року понад 9 тисяч судових засідань було проведено в режимі онлайн. Також суддя додає, що принцип публічності розгляду відповідних справ не є порушеним, адже згідно з ч. 6 ст. 10 КАСУ, якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, то трансляція засідання в мережі Інтернет здійснюється обов'язково [13]. Питання щодо здійснення правосуддя в дистанційному режимі, електронного документообігу, суддівських зборів, як зазначає Голова Конституційного суду та Вищого адміністративного суду землі Райнланд-Пфальц, Ларс Брокер, обговорювались також 8–12 липня 2024 року на 18-му німецько-українському колоквиумі з адміністративної юстиції [14].

Доцільно також зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 18 КАСУ в судах функціонує Єдина судова інформаційно-комунікаційна система. Ч. 3 ст. 18 КАСУ містить положення щодо авто-

матизованого розподілу справ. У ч. 4 цієї ж статті КАСУ зазначається, що Єдина судова інформаційно-комунікаційна система згідно з законом забезпечує обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу та участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Ч. 2 ст. 161 КАСУ уможливорює подання позовної заяви та доданих до неї документів в електронній формі через електронний кабінет із поданням доказів надсилання її копії та копій доданих документів іншим учасникам справи з урахуванням положень, що містяться в ст. 44 КАСУ. Варто також зазначити ст. 195 КАСУ, що регулює участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Доречно зауважити, що ст. 195 КАСУ викладено в новій редакції, згідно з набранням чинності 19.07.2024 Законом України № 3755-ІХ «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції» [15]. Частиною 1 цієї статті КАСУ учаснику справи, його представнику надається право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду або в приміщенні іншого суду за умови наявності в суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, окрім випадків, якщо явка такого учасника справи в судові засідання визнана судом обов'язковою.

Необхідно підкреслити, що на законодавчому рівні у певний спосіб регулювання питань з приводу дистанційного судочинства, участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції здійснюється, проте все ж існують питання, що потребують вирішення. З цього приводу доречно зазначити думку М. Смоковича щодо пропозиції внесення змін до національного законодавства. Серед них він виокремлює питання щодо організації та здійснення зборів суддів під час дії воєнного або надзвичайного стану в дистанційному режимі; пошуку альтернативи автоматизованому розподілу справ у випадку об'єктивної неможливості функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи; участі суддів у судовому засіданні в дистанційному форматі з використанням відеоконференцв'язку; можливості розгляду будь-якої судової справи у випадку письмового клопотання сторін відповідно до правил спрощеного позовного провадження [8].

Тобто здійснення правосуддя судами в дистанційному режимі з використанням відеоконференцв'язку можна вважати своєрідним вирішенням питання з приводу забезпечення безпеки учасників судових засідань у судах по всій території України на час дії правового режиму воєнного стану, проте необхідним є подальше опрацювання та врегулювання на законодавчому рівні питань з приводу забезпечення безпеки суддів; можливості проведення зборів суддів у дистанційному форматі; пошуку альтернативи Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі задля можливості розподілу справ у випадку неможливості її функціонування.

Висновки. Отже, повномасштабне вторгнення РФ на територію України кинуло виклик здійсненню адміністративного судочинства судами, зокрема з дотриманням принципу своєчасності під час вирішення спорів судом у сфері публічно-правових відносин з метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, а також прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, згідно з положеннями ч. 1 ст. 2 КАСУ. Територіальну підсудність судів, які знаходились на територіях, де ведуться активні бойові дії, було змінено. Саме завдяки зміні територіальної підсудності судових справ було дотримано та забезпечено основоположне право на захист прав людини і громадянина адміністративними судами, а також право на оскарження в адміністративному суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Проте питання з приводу забезпечення безпеки суддів та інших учасників судових засідань все ще потребує детального опрацювання та вирішення. Незважаючи на те, що Законом України № 3755-ІХ «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції», що набрав чинності 19.07.2024, було внесено зміни до КАСУ, які мали на меті вдосконалити участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, питання щодо можливості здійснення правосуддя судьями та проведення зборів суддів в дистанційному режимі; пошуку альтернативи Єдиній судовій інформаційно-комунікацій-

ній системі у випадку неможливості її функціонування зокрема, потребує вирішення та врегулювання.

Abstract. The article analyzes features of administrative proceedings during martial state. The opportunities, through which the right to protect the rights and freedoms of a person and a citizen by the court are observed. Among them the change of territorial jurisdiction of court cases or the location of courts and administrative proceedings using video conferences are highlighted. The article mentions meetings that were held with judges from Germany and Poland, in particular, where issues related to the implementation of administrative proceedings under martial state were discussed. The changes that were made to the national legislation in order to improve the participation in the court session in the mode of video conferencing are highlighted. Issues that require further processing and regulation at the legislative level are specified.

Keywords: administrative proceedings, martial law, protection from threats, safety of trial participants, territorial jurisdiction.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
5. Соломаха А. Г. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 316–319. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-8/73.
6. Козакевич О. М., Романенко А. О. Особливості адміністративної юрисдикції в умовах правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 301–304. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-5/73.
7. Завидняк А. В. Доступ до адміністративного правосуддя в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. С. 218–222. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.01.41.
8. Смокович М. І. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. С. 450–455. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.70.72.
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
10. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
11. Перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану (зведена таблиця). 02.09.2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporyadjenya/Zagalna_tablica_sudiv_02_09_2024.pdf
12. Нагальні питання діяльності адміністративних судів і проблеми правозастосування: у Верховному Суді відбулася розширена робоча зустріч. URL: surl.li/etudnq
13. Правосуддя в дистанційному режимі забезпечує право учасників судових засідань на захист від загроз. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1301262/>
14. 18-тий німецько-український колоквиум з адміністративної юстиції. 23.07.2024. URL: <https://www.irz.de/index.php/en/partner-states/ukraine/4136-18th-german-ukrainian-colloquium-on-administrative-jurisdiction>
15. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції: Закон України від 23 травня 2024 року № 3755-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3755-20#Text>